

Disertační práce Václav Nájemník: Druhý život Zdeňka Nejedlého v české historiografii a kultuře Posudek.

Posuzovaná disertační práce má poměrně složitou strukturu. To vyplývá z toho, že, řečeno slovy autora disertace „o Nejedlého samotného v následující práci vlastně půjde až ve druhé řadě“.- autor se nevěnuje fakticitě životopisu Zdeňka Nejedlého (proto by se ostatně poté, co vyšel Křesťanův opus magnus „jen těžko hledal prostor)- v práci jde tedy o to jak „fenomén Nejedlý“ nacházel odraz v kultuře, historiografii, jak byl ve spektru společnosti přijímán , kdo jej chápal a jak jej chápal, jak s dobou se přijímání a chápání jeho osoby a činnosti měnilo. V centru autorovy pozornosti nestojí ani tak samotná postava Z. Nejedlého jako charakteristika toho kterého období v němž působil, reflexe jeho osoby a názorů.

Termín „druhý život“ , jenž je obsažen v názvu disertace, přirozeně odkazuje k těm směrům historiografie, který proti příliš zpolitizovaným dějinám staví košatější obraz člověka v dějinách- dějiny mentalit, studium paměti, kolektivní paměť, paměť dějin atd.- aby chom použili terminologii, kterou rozvinula zejména francouzská historiografie. V daném pojetí „druhý život Zdeňka Nejedlého“ představuje vlastně sondu do života české společnosti v druhé polovině (nebo spíš posledních dvou třetinách) dvacátého století.

První kapitola disertace „1. Otázky metodologického uchopení konceptu druhých životů v rámci české historiografie. Prameny a literatura“ se věnuje tomu jak se tento „modernější přístup k dějinám“ projevoval v českém prostředí.. Vychází přitom z předpokladu, že i v českém prostředí docházelo , jak to nazývá disertace, k novým postupům“ ; uvádí J.Pekař (jmenovitě uvádí Žižka a jeho doba – dodal bych Kniha o Kostě) zmiňuje další Gollovy žáky- zejména, strukturalistické přístupy Františka Kutnara, Jana Slavíka, historiků okolo sborníku „Historie a přítomnost“ atd. Je zajímavé, že mezi historiky, kteří opouštěli (nebo překonávali) východisko pozitivizmu Gollovy školy uvádí autor i samotného Nejedlého, zejména jeho knihu „Litomyšl. Tisíc let života českého města“, jež chápe dějiny regionu jako součást kulturní historie.

Autor oprávněně charakterizuje Nejedlého díla jako Leninovu biografii (dovedenou jen do r. 1905 opírající se o úzkou a až provokativně jednostrannou základnu pramenů a literatury, skutečný nekritický paskvil) a poválečné spíše agitační texty jako „Komunisté, dědici velkých tradic českého národa“ nebo „T.G. Masaryk ve vývoji české společnosti a československého státu“ „jako opuštění pole seriózní vědy a vstupu na pole tvorby primárně politicky (komunisticky) motivované.. Autor soudí, že Nejedlý nebyl marxistickým historikem, že jeho metoda stojí nanejvýš „na přechodu od pozitivistického dějepiscectví k marxistickému“ To je snad přijatelná charakteristika i když si dovedu představit, že by ortodoxní marxista těmto Nejedlého textům upřel byt' jen částečně marxistický charakter Ale kdo ví- Marx by se divil v jakých souvislostech se dnes velmi hojně používají termíny neomarxismus či kulturní marxismus .

V rozvaze o metodologii práce autor zmiňuje rozvinutí studia mentalit, míst historické paměti, kolektivní paměti. Toto se přímo explozivně rozvinulo zejména v historiografii francouzské,(Pierre Nora, Maurice Halwachs atd.) ale i německé (Hagen Schulze, Jan Assmann ,) anglické(E.Hobsbawm, severoamerické((Michael Kamen ad. ad.), Autor ale zároveň soudí, že u nás nedošlo, vzhledem ke specifice vývoje posledních padesáti let k takovému „přesycení“ tradičními přístupy a že zůstává prostor pro rozvinutí tradičních postupů. a míní, že v české historiografii dávno docházelo k překročení klasických přístupů - uvádí jako příklady ze starších historiků zejména Pekaře, Šustu, Z. Wintra, Františka Kutnara , ze současných zejména P.Čorneje, I.Čornejovou, E.Maura , V. Macury,

J. Pokorného, P. Šámala, V. Vlnase a další. Za „zlatý věk“ bádání o „druhém životě“ a jeho prezentaci autor označuje období po roce 1989. Rozsáhlá pozornost věnovaná dějinné paměti, historickým obrazům tradičních tématům. Do popředí zájmu se dostaly témata sice tradiční, ale po desetiletí z veřejného prostoru buď odsunutá, nebo ideologicky a propagandisticky příšerně zjednodušená – např.: zejména osoba J. Husa a vůbec husitství, tradice svatováclavská a cyrilometodějská, osoby českých panovníků (zejména Přemysl Otakara, Karel IV), ale i třeba František Josef – atd. Autor tuto problematiku zachycuje nejen na poli „čisté vědy“ – historiografie, filosofie, teologie, e, ale i to jak pronikla do sdělovacích prostředků – zejména televize, ale i výstavy a muzejní expozice. Nejedlého produkci (především po roce 1948, ale i i po roce 1945) autor charakterizuje jako politikum, . jehož posláním bylo prospět komunistické myšlenky, dodat jí argumenty a směr, jejímž cílem bylo vítězství komunistické ideologie.

70 stránek druhé části nadepsané „Historiografie ve stínu Zdeňka Nejedlého. Proměny programu i jeho kritiky“ tvoří obsahové jádro práce; je rozčleněno do pěti tematických celků. Celek „Tvůrce programových textů“ (str. 39- 52) je věnován těm Nejedlého textům, které po desetiletí ovlivňovaly ideovou a politickou atmosféru už ve „třetí republice“ a ještě výrazněji po únoru 1948. Autor zejména uvádí brožuru s názvem Komunisté, dědici velkých tradic českého národa“ „, jejíž obsah tvořila Nejedlého přednáška z roku 1946 a který vyšla v e velkých nákladech a řadě vydání. Autor příhodně cituje charakteristiku Vítězslava Sommera, že Nejedlý se „pokoušel o skloubení tradičního českého nacionalistického narativu s marxisticko- leninskou vizí historické změny“..

K dobře napsanému textu této části bych měl výhradu jen k té části (str. 41- 4), která se zabývá F. Peroutkou. Není to dávno, kdy byla Peroutkovi z nejvyššího místa vytknuta „fascinace nacismem“ (v třicátých letech). Zde autor Peroutkovi vyčítá, že po r. 1945 obviňoval kapitalismus z rozpoutání světové hospodářské krize a že byl „okouzlen socialismem“ atd. Když autor zde s Peroutkou polemizuje, pozbývá text odbornou úroveň. Např. vytýkat Peroutkovi, že nebral v úvahu zbrojní dodávky USA a Velké Británie během války Sovětskému svazu a že si nevšiml, že USA skončily válku s přebytky- to skutečně nejsou argumenty pro disertační práci- klidně by mohla být (a také mnohdy se tak v propagandě stalo) nedotčenost USA válkou a ekonomická prosperita být vykládána jako morální negativum.. V takovém tónu probíhají diskuse na internetu. Daleko závažnější než to, že Peroutka po r. 1945 nehlásal kritiku socialismu v duchu K. Poppera a F.A. Hayeka (jak kritizuje autor, že v časopise Dnešek vystupoval proti nespravedlnosti a současným přehmatům. V diskusi s Gustavem Barešem vystupoval za svobodu slova, demokracii, proti zvlí. Komunisté považovali Peroutku snad za úhlavního nepřítele a okamžitě po 25. únor 1945 přišly represálie, kterým unikl jen rychlým útekem do zahraničí.

Část nadepsaná „Veřejné působení“ je věnována významné roli, kterou představovalo Nejedlého působení na veřejnost. Autor zdůrazňuje, že vedle jeho autorských základních textů (jako byly zejména „Komunisté, dědici velkých tradic českého národa“, „Dějiny národa českého“, „T.G. Masaryk ve vývoji české společnosti a československého státu“ ad.), Nejedlý působil na veřejnost masivně a v širokém spektru. Ovlivňoval školní osnovy,, doslovy k Jiráskovým knihám vydávaných v ohromných nákladech, stál u zrodu Socialistické akademie a přímo institucí se staly jeho proslulé nedělní projevy v rozhlase. Obzvláště cenné je, že disertace zkoumá, jak se v roce 1959 založeném časopise Dějiny a současnost postupně projevovala výklad, obhajoba, distance až kritika jak Nejedlého tvorby a činnosti.. Autor právem vychází z předpokladu, že to byl „DaS“, který ve „zlatých šedesátých“ nejvěrněji odrážel to co se dělo na půdě historiografie: Ročník po ročníku prochází před čtenářem ona plejáda skvělých a hledajících historiků, kterým se také říkalo (a disertace tento název používá) „Generace Dějin a současnosti“ a řada témat, jež se tak stávala předmětem veřejné debaty. Disertace věnuje pozornost i postavě Václava Krále, který

určitým způsobem rovněž patřil ke zmíněné „generaci“- snad by se hodila charakteristika „hrobař“ této skvělé plejády historiků. Autor poukazuje nato, že mnohdy výchozím bodem Králových útoků (jak se projevila zejména v publikacích „Myšlenkový svět historie“, „Ke kritice našeho dějepisectví“, „Historiografie, její retrospektivy a perspektivy“) byly velmi často ideologické texty Nejedlého. z poválečného období. Autor přesvědčivě ukazuje, že v období normalizace V. Královi osoba a dílo Z- Nejedlého, nebo přesněji jeho ideologické a politizující texty z období po r. 1945 sloužily k útokům na historiky, které nazývá pravicovými revizionisty a oportunisty

V kapitole „Nejedlého životopisci“ největší pozornost disertace věnuje největší pozornost docentu Františkovi Červinkovi Správně konstatuje, že Z. Nejedlý byl jeho celoživotním tématem.. Autor ovšem nevěnuje pozornost ani tak Červinkově knížce „ „Zdeněk Nejedlý“ jak bychom od disertační práce věnované Nejedlému očekávali, ale jeho článku „Karel Marx podrobený psychoanalýze“ uveřejněném v Lidových novinách v květnu osudného roku 1968. Ten se zabýval recenzí knihy Arnolda Künzliho. ž

Posuzovaná dizertace potvrzuje schopnosti, rozhled, teoretickou vyspělost, soustavnost a píli disertanta. Vyhovuje všem požadavkům doktorské práce.

Docent PhDr Jan Galandauer DrSc